

RECENZE

Vyšný Peter. Svetové dejiny štátu a práva.

Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2017, 224 s.

Vyšný Peter. Praktikum zo svetových dejín štátu a práva.

Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2017, 143 s.

Štúdium aj výskum svetových dejín štátu a práva kladú na záujemcu o tento odbor značné nároky, či už ide o systematické znalosti práva i dejín a taktiež aj o prehľad v neprávnych a nehistorických spoločenských vedách. Tak konštatuje autor novej slovenskej učebnice z oblasti svetových dejín štátu a práva. Je ním *doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.*, z Katedry dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorý pripravil publikáciu s rovnakým názvom ako vyučovaný predmet – *Svetové dejiny štátu a práva*. Túto publikáciu vhodne dopĺňa *Praktikum zo svetových dejín štátu a práva*. V predloženej recenzii sa zaoberáme oboma dielami, keďže spolu súvisia.

Svetové dejiny štátu a práva

Predmetu, ktorý uvádza do štúdia práva budúcich praktikov práva či právnych vedcov, je v tejto učebnici venovaná náležitá pozornosť. Oblasť práva je s ohľadom na jednotlivé krajiny a historické obdobia vybraná starostlivo. Prevažuje ústavný vývoj, no dostatočný priestor je venovaný aj prameňom práva. Učebnica sa člení na všeobecnú kapitolu venovanú predmetu svetových dejín štátu a práva a jednotlivým obdobiam historického vývoja, ktorými sú pravek, starovek, stredovek, raný novovek a moderné dejiny. Štruktúra jednotlivých kapitol je logická a systematická. Pri rozbere jednotlivých kapitol sa nevyhne aj porovnávaniam s publikáciou *Vyšný – Puchovský – Šošková: Svetové dejiny štátu a práva* (2013),¹ ktorá bola pri tvorbe nového učebného textu zrejme východisková.

Pohľad na jednotlivé historické obdobia cez teritoriálny rámec umožňuje vnímať komplexnosť dejín určitej krajiny, určitého národa. Komplexnosť svetových dejín ako celku vyžaduje pochopenie príliš širokého priestorového aj časového rámca, čo podmieňuje hlbšie štúdium. Účelom publikácie a zároveň cieľom skúmania právnych dejín sveta je „*identifikovať, analyzovať a interpretovať, konštanty a premenné štátu a práva v priestore a čase, t. j. podobnosti a odlišnosti konkrétnych historických štátov a ich práv*“² a zodpovedať kľúčovú otázku sociálnych a humanitných vied, ktorú *doc. Vyšný* formuluje nasledovne:

¹ VYŠNÝ, P. – PUCHOVSKÝ, J. – ŠOŠKOVÁ, I. *Svetové dejiny štátu a práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2013.

² VYŠNÝ, P. *Svetové dejiny štátu a práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2017, s. 9.

„Prečo aj napriek v rozhodujúcej miere rovnakej biologickej podstate všetkých ľudí, odjakživa existovala, a dodnes existuje, nesmierna rozmanitosť ich myslenia, správania sa, hodnôt a spôsobov života?“³ Hoci čoraz viac mladých ľudí nepovažuje históriu a ani literatúru za nevyhnutný návod pre život, zodpovedať túto otázku je viac než cenné.

Úvodná kapitola publikácie ponúka odpovede na otázky všeobecné, charakterizuje predmet svetových dejín štátu a práva, vysvetľuje aj opodstatnenosť prepojenia svetových dejín štátu so svetovými dejinami práva. V krátkosti načrtáva aj vývoj štátu a práva s ohľadom na jednotlivé historické typy. Túto kapitolu možno zhodnotiť ako veľmi užitočnú a treba dúfať, že pri štúdiu nebude opomenutá. Neprináša síce vedecký prínos, no slúži informatívne a je vhodným úvodom pre štúdium tohto odvetvia.

Pravek je obdobím dejín, ktorému zvyčajne nie je vo vysokoškolských učebných textoch vyhradené miesto, no jeho význam je nepopierateľný. Základné stavebné prvky ľudskej spoločnosti, ktoré vznikli a začali sa formovať práve v tomto období dejín ľudstva, možno skúmať dodnes a práve v prehistórii hľadať ich pôvod. Dôvodom častého opomínania rozboru tohto obdobia v učebných textoch môže byť skutočnosť, že ako obdobie dejín, ktorého pramene majú nepísaný charakter, slúži pre výskum skôr archeológom ako historikom, nieto ešte právnym historikom. No z hľadiska ucelenej systematiky prvkov budúceho štátneho zriadenia a vnímania spoločenských javov považujeme za potrebné zohľadniť aj toto obdobie.

Kapitola venovaná staroveku je rozdelená na dejiny orientálneho staroveku a antické dejiny. Zahŕňa dejiny štátu a práva starovekého Východu, pár strán je venovaných dejinám štátu a práva v antickom Grécku a najväčšiu časť kapitoly zaberajú dejiny antického rímskeho štátu. Veľkosť antickej Rímskej ríše je zohľadnená v rozsahu, avšak veľkosť a význam obdobia dejín antického Grécka nezodpovedá priestoru venovanému v publikácii, čo možno vnímať ako negatívum učebného textu. Charakteristické javy sprevádzajúce aténsku demokraciu sú v texte učebnice uvedené aj v originálnom gréckom jazyku, avšak niektoré z nich sú uvedené pomerne nepresne – či už ide o drobné pravopisné chyby v starogréčtine alebo o používanie modernejších termínov, ktoré v danej dobe vzniku a rozkvetu demokracie v gréckom jazyku ešte neexistovali. Uvedené je pravdepodobne spôsobené využitím sekundárnych zdrojov dostupnej literatúry.

Štvrtá kapitola pomáha čitateľom priblížiť obdobie stredoveku. Odzrkadľuje najmä charakter stredovekých štátov v obdobiach od raného stredoveku po vrcholný až neskorý. Venuje sa aj významným právnym dokumentom daného obdobia a neopomína ani formovanie tzv. *common law*. Odčlenenie stredovekých dejín od tých novovekých a moderných považujeme za účelné najmä z hľadiska pochopenia vývoja práva, jednotlivých právnych inštitútov či procesných pravidiel. Spomenutá publikácia spoluautorov *Vyšný – Puchovský – Šošková: Svetové dejiny štátu a práva (2013)* takéto odčlenenie obdobia stredovekých dejín v rámci kapitol neposkytuje, zohľadňuje ho iba v rámci charakteristiky konkrétnych štátov. Z pedagogického hľadiska považujeme za vhodnejšie striktné odčlenenie, aké ponúka práve posudzovaná monografia *doc. Vyšného*.

Obdobie raného novoveku je vysvetlené najmä prostredníctvom dôsledného popísania formy štátu, ktorou bola absolutistická monarchia, pričom je zohľadnená aj osvietenská kritika práva absolutistických štátov, a to najmä práva trestného. Priblíženie ranonovovekých kódexov dotvára predstavu vtedajšieho vnímania práva a toho, akú úlohu zohráva

³ Ibidem.

spoločnosť v štáte. V rámci tejto kapitoly špeciálne oceňujeme výklad k racionálnemu prirodzenému právu.

Moderným dejinám je venovaný najväčší priestor, tak po obsahovej stránke, ako aj z hľadiska rozsahu. Autor predstavuje vybrané krajiny, a to Anglicko / Veľkú Britániu, Spojené štáty americké, Francúzsko, Nemecko a Rusko. S výnimkou rámca ruských dejín je dôraz kladený na postupné nahradenie absolutistických štátov občianskou demokraciou. Rovnosť v právnom zmysle, postavenie občanov štátu, ktorí sa stali zdrojom moci a nositeľmi politických práv, princíp suverenity a idea konštitucionalizmu, to všetko je objasnené v rámci kapitoly dejín, ktoré trvajú až do súčasnosti. Ideál právneho štátu je totiž dôležité pochopiť, až potom je možné v ňom plnohodnotne žiť a uplatňovať jeho základné princípy. Poznanie čo i len základných rysov právneho štátu nám umožní odlíšenie autoritatívneho či totalitného štátu a odhalí tak absenciu demokracie. Práve toto poznanie môže byť tým, čo si za cieľ stanoví svedomitý čitateľ, ktorý sa chce dozvedieť viac o dejinách štátu a práva – či už tých svetových alebo slovenských. Autor sa v nami hodnotenej monografii však zaoberá viac štátom ako právom a obdobie 20. storočia mohlo byť spracované podrobnejšie.

Záverom možno skonštatovať, že táto publikácia s určitou dopomôžou k štúdiu svetových dejín z právneho hľadiska, je prehľadná a systematická, v úvode každej z kapitol autor približuje charakter dejinného obdobia a konkrétneho štátu, dôsledne opisuje a vysvetľuje formu vlády, postavenie panovníka, systém štátnych orgánov a v závere kapitol sa venuje právu daného štátu a obdobia, charakterizujúc jednotlivé právne odvetvia a konkrétne pramene práva. Na tomto mieste sa žiada spomenúť aj publikáciu *Petra Vyšného Praktikum zo svetových dejín štátu a práva* (2017),⁴ ktorá veľmi vhodne dopĺňa predstavený učebný text, pričom tento učebný text v podobe monografie nie je iba strohým konštatovaním dejinných udalostí, ale je prínosom pre hlbšie skúmanie historickej právnej vedy.

Praktikum zo svetových dejín štátu a práva

Praktikum zo svetových dejín štátu a práva obsahuje vybrané texty prameňov práva, výňatky z historických dokumentov, rozhodnutia súdov či iné materiály, ktoré boli pripravované pre účel výučby svetových právnych dejín a dočkali sa už aj svojej knižnej podoby. Okrem spomenutého v ňom možno nájsť aj množstvo pomôcok vo forme tabuliek, schém, terminologických okienok či úloh a doplňujúcich otázok. V podobe, v akej bolo vydané, je svojou koncepciou v mnohom výnimočné.

Praktikum zahŕňa obdobie dejín od staroveku až po moderné dejiny, je zamerané na vybrané historicky významné krajiny a člení sa chronologicky. Pramene obsiahnuté v *Praktiku* sú zároveň vybrané tak, aby boli pre študentov pútavé. Ako aj autor konštatuje v úvode publikácie, „*nejde o edíciu prameňov, ktorá by dôsledne spĺňala prísne formálne a materiálne kritériá vedeckej edície historických prameňov, ktoré stanovuje historická veda*“.⁵ Uvedené však nevnímame ako negatívum, ale ako prostriedok k naplneniu pedagogických a didaktických cieľov. Porozumenie právnym východiskám tej-ktorej doby môže napomôcť aj k lepšiemu chápaniu ústavného a právneho vývoja konkrétnej krajiny či štátu, a práve to bolo cieľom autora.

⁴ VYŠNÝ, P. *Praktikum zo svetových dejín štátu a práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2017.

⁵ *Ibidem*, s. 8.

Prednosťou posudzovaného *Praktika* je autenticita textu zachovaná vďaka dôkladnej reprodukcii. Zmena v usporiadaní originálnej systematiky pri niektorých prameňoch preto môže pôsobiť negatívne. Oceňujeme snahu autora o usporiadanie ustanovení v logickej vecnej nadväznosti, no zároveň musíme konštatovať, že takýto postup uberá textu práve na jeho autenticite, ktorú autor v prípade citovania samotného textu ponechal. Ukážky z niektorých významných prameňov, napr. zákonníkov, mohli byť podrobnejšie. Ako negatívum hodnotíme aj to, že sa autor nedostatočne venuje obdobiu 20. storočia.

V porovnaní s praktikami či prípadovými štúdiami tvorenými pre pozitívnoprávne predmety je posudzované praktikum svetových dejín štátu a práva viac zamerané na rozbor textov než na riešenie kauzistických otázok. To umožňuje študentom zamyslieť sa nad účelom zachytených textov právnych noriem a mnohokrát ich inšpiruje k tvorbe vlastných konceptov či k hlbšiemu rozvíjaniu názorov. Za negatívum možno považovať snáď len nižšiu praktickú využiteľnosť takto nadobudnutej schopnosti v pozitívnom práve. *Praktikum* je však určené pre študentov bakalárskeho stupňa štúdia, ktorí si doplnia svoje vedomosti a nadobudnú ďalšie skúsenosti s prácou s textom v priebehu ďalšieho štúdia.

Skúmanie dejín v rôznych historických obdobiach je aj cestou k pochopeniu súčasnosti – dejín, ktoré práve píšeme pre ďalšie generácie. Výber niektorých historických právnych textov umožňuje dospieť k riešeniam konfliktov, ktoré sa v histórii neustále opakujú v rôznych formách, no ľudstvo stále akoby sa nepoučilo. Preto veríme, že dôsledkom svedomitejšieho štúdia dejín možno predísť opakovaniu rovnako motivovaných pochybení.

Monika Martišková*

* Mgr. Monika Martišková, interná doktorandka, katedra dejín práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave. E-mail: nika.martiskova@gmail.com.